

УДК 340.15(477)(09)+343

В. М. Пальченковадоктор юридичних наук, доцент
Класичний приватний університет**“НОВІ” ТА “СТАРІ” ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ
У ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ
В ПЕРШІ РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ**

Проаналізовано маловідомі пам'ятки права перших років радянської влади в Україні. Визначено основні теоретичні підходи до форм участі громадськості у діяльності пенітенціарної системи й показано їх практичну реалізацію в період з 1917 по 1925 рр.

Ключові слова: *Виправно-трудоий кодекс, громадський контроль, Пенітенціарний кодекс, суспільство, трудова громадськість.*

Різні питання, пов'язані з функціонуванням пенітенціарної системи, зокрема й реалізація громадського контролю, проявляються по-новому в різні історичні періоди. Це зумовлено насамперед тим, що змінюються політико-культурні акценти, економічне життя суспільства. Актуальність вивчення різноманітних форм участі суспільства у діяльності пенітенціарної системи обґрунтовується нагальною потребою використання багатоманітного історичного досвіду залучення громади, благодійних, філантропічних та інших суспільних установ, зокрема, досвіду Радянської України щодо найширшого залучення трудящих до діяльності органів та установ виконання покарань.

Існуючий стан розробки цієї теми має суперечливий вигляд. З одного боку, існує достатня кількість досліджень, які висвітлюють окремі періоди історії національної пенітенціарної системи, зокрема праці М. Г. Деткова, О. М. Джужи, О. І. Зубкова, Г. О. Радова, В. М. Трубікова, П. Л. Фріса, О. Н. Ярмиша, М. М. Яцишина. З іншого – питання участі філантропічних, громадських благодійних організацій у діяльності пенітенціарної системи не знайшли своє відображення в працях відомих дослідників історії пенітенціарії. Саме тому **мета статті** – на основі аналізу малодосліджених пам'яток права радянської України з'ясувати основні теоретичні підходи до форм участі громадськості у діяльності пенітенціарної системи у перші роки радянської влади в Україні.

У перші роки існування радянської влади в Україні спостерігалось прагнення не лише до застосування заходів, спрямованих на докорінну реорганізацію системи кримінальних покарань, на основі класового, диференційованого використання виправного впливу стосовно засуджених, а й проголошувалося гасло перевиховання засуджених за допомогою суспільно корисної праці із залученням до цього процесу якомога ширших мас трудової громадськості [1; 2]. Саме цю ідею було покладено в ос-

нову нового найменування “виправно-трудоє право”. Однією зі складових політики радянської влади була декларація участі “трудящих” у всіх сферах життєдіяльності держави, зокрема – у пенітенціарній. При цьому, незважаючи на виконання докорінної зміни всієї системи виконання покарань, на початкових етапах становлення нового законодавства, реформи здійснювалися із урахуванням прогресивних ідей, вироблених пенітенціарною наукою у дореволюційний період, з використанням досвіду практичних працівників тюремної системи Російської імперії та зарубіжних країн.

Перед новою владою постало складне завдання притягнення широких верств громадськості до діяльності місць позбавлення волі, які повинні встановлювати й підтримувати новий соціально-економічний і політичний лад. До вирішення питання про використання громадськості з метою здійснення контрольних функцій щодо виконання покарань підійшли вибірково: певні форми контролю представників суспільства за пенітенціарною системою радянською владою відкинуто як такі, що не сумісні й суперечать більшовицькій ідеології. Так, ще під час боротьби за владу припинило свою діяльність Товариство піклувальне про тюрми. Ще в 1918 р. Народний комісаріат юстиції (НКЮ) РСФРР ліквідував губернські й повітові комітети Товариства піклувального про тюрми й піклування над виправними арештантськими відділеннями [3, с. 21], пізніше, згідно з декретом РНК УСРР “Про суд” 19 лютого 1919 р., ліквідовано комітети та відділи Товариства у радянській Україні як такі, що не відповідають інтересам виправлення й перевиховання засуджених.

Однією з характерних рис комуністичної ідеології є сповідування атеїзму й вороже ставлення до представників інших світоглядних підходів. У зв'язку з цим, ідеологія, сформована в нових політичних і економічних умовах, відбилася на діяльності релігійних організацій, зокрема православної церкви, на установах і органах з виконання покарань. Тому ліквідація цього інституту

громадянського суспільства, який протягом попереднього періоду брав найактивнішу участь у контролі за сферою виконання покарань, відбувалася поступово й пов'язана з репресіями проти його представників. Вище церковне керівництво не схвалило насильницьке захоплення влади в державі й насильницькі методи радянської влади для її утримання. Патріарх Руської православної церкви Тихон 19 січня 1918 р. у своєму Посланні представникам Собору РПЦ напередодні відкриття 2-ї сесії надав анафемі осіб, які були винні у вбивствах і безчинствах на той час на території Росії, а саме більшовиків. Більшість служителів церкви не підтримали декретів нової влади [4, с. 135–138]. Почалися тривалі роки витіснення релігії з громадського життя, тим більше із життя засуджених, оскільки церква не вміщувалася в ідеологію нової влади. Проте одразу витіснити релігію з буденного життя, навіть найуразливішої категорії – засуджених, було неможливо. Запропонований у травні 1919 р. українськими більшовиками Проект Основних положень Статуту про тих, кого тримають під вартою, зберіг розділ “Про задоволення релігійних потреб”, згідно з яким за кожним засудженим було залишено лише право за власний рахунок запрошувати духовну особу для здійснення релігійних обрядів [5, с. 71–85]. У наступному 1920 р. Циркуляр Центрального Карного відділу при НКЮ УСРР № 45 ліквідував церкви при місцях ув'язнення. Їх майно було передано релігійній громаді, а приміщення почали використовувати з метою проведення культурно-освітніх заходів у пенітенціарних установах. Незважаючи на переслідування, Церква ще деякий час зберігала свої позиції щодо впливу на виконання покарань, насамперед, надаючи моральну підтримку засудженим. Очевидно саме це спричинило появу 22 жовтня 1925 р. циркуляру НКВС УСРР, згідно з яким представникам культу надавався дозвіл на здійснення релігійних обрядів для хворих у виправно-трудоустановках (ВТУ).

Поряд із ліквідацією деяких форм контролю громадськості за пенітенціарною системою радянська влада пропонувала своє бачення місця трудящих у виконанні покарань. У перші роки радянської влади перед керівництвом держави у сфері кримінального покарання були окреслені чіткі завдання, насамперед перевиховання злочинців, основою якого мало бути застосування виправно-трудоустановчих методів. При цьому поряд із закріпленими законодавством прокурорським і судовим контролем, за роботою виправно-трудоустановчих декларувалося й установлення громадського контролю. Саме через це у перших нормативно-правових актах радянської влади пропонувалося застосовувати різноманітні форми контролю громадськості за виконанням покарань. Деякі зі старих форм набули нового розвитку й були пристосовані до комуністичної ідеології, активно нею пропагувалися.

Наприклад, необхідність зменшення кількості засуджених до позбавлення волі змусила радянську владу вживати так званих “розвантажень” тюремних установ. Згідно з Постановою ВУЦВК від 25 вересня 1920 р., звільненню підлягали “засуджені, у першу чергу з робочих і селян, ізоляція яких не загрожує інтересам Соціалістичної революції”, а як запобіжний захід було запропоновано одну з найстаріших форм громадського контролю – звільнення на поруки [6, с. 193–194].

Ще в період боротьби за владу на VIII з'їзді РКП(б) у 1919 р. у програмі партії до найважливіших положень пенітенціарної політики радянської влади були віднесені громадський осуд та товариські суди як різновиди неформального соціального контролю. Циркуляром НКЮ УСРР 4 серпня 1920 р. на території республіки було введено в дію “Керівні основи кримінального права РСФРР” [7], у яких цей перелік було розширено, тобто на законодавчому рівні санкціоновано як самостійні види кримінального покарання, причому в переліку покарань їм відвели перше місце: навіювання, громадський осуд, примус до дії (наприклад, пройти курс навчання), оголошення під бойкотом. Радянський дослідник О. Ф. Шишов назвав такі види покарань заходами судово-виховного впливу [8, с. 85], насправді ці покарання є санкціонованими державою видами неформального соціального контролю. Введений у дію 23 серпня 1922 р. Постановою ВУЦВК Кримінальний кодекс УСРР (КК УСРР 1922 р.) з чотирьох таких видів покарань залишив лише громадський осуд (ст. 32), який визначено як публічне (на зборах, сільських сходинах тощо) оголошення винесеного судом осуду особі з публікацією вироку у пресі за рахунок засудженого (ст. 44) [9, с. 185–191]. Постановою ЦВК СРСР від 31 жовтня 1924 р. затверджено Основи кримінального законодавства СРСР і союзних республік. У цьому законі вже не вживається поняття “покарання”, натомість використовують термін “заходи соціального захисту”. Введений у дію Кримінальний кодекс УСРР у редакції 1927 р. одним із заходів соціального захисту визначив громадський осуд.

Основними формами громадського контролю пенітенціарної системи 1920-х рр. стали розподільчі та спостережні комісії. Перші як абсолютно новий суб'єкт громадського контролю, другі – радянська історіографія вважає винаходом нового політичного режиму, хоча насправді їх заснування пов'язане з роботою міжнародних пенітенціарних конгресів і припадає на період тюремних перетворень у Російській імперії наприкінці 1870-х – початку 1880-х рр. [10, с. 92–99]. Саме спостережні комісії знайшли свій подальший розвиток, набули нових якісних ознак у другій половині ХХ ст. і залишаються основною формою громадського контролю пенітенціарної системи в сучасній Україні.

Спочатку розподільчі комісії з'явилися в Радянській Росії. Вони створювалися згідно

з інструкцією НКЮ РСФРР "Про позбавлення волі як заходу покарання й про порядок відбування такого" від 23 липня 1918 р., цією ж інструкцією запроваджувалися й спостережні комісії як допоміжні органи розподільчих [11, с. 16]. Таку Тимчасову інструкцію у Радянській Україні затверджено у квітні 1920 р. НКЮ УСРР. Її положеннями на законодавчому рівні створено й закріплено нову організаційну форму участі громадськості в контролі за системою виконання покарань – розподільчі комісії, які перебували у веденні губернських тюремно-каральних відділів [12, с. 17–18].

Тимчасова інструкція встановила порядок, згідно з яким режим позбавлення волі визначали розподільчі комісії. Члени комісії до розподілу засуджених повинні були підходити виключно індивідуально – відповідно до їх віку, фізичного й психологічного стану, характеру скоєного злочину, з урахуванням відомостей про минулі правопорушення. Розподільчі комісії здійснювали передачу звільнених під контроль органів патронажу; проводили загальний нагляд за застосуванням репресивних заходів з боку адміністрації виправно-трудоустанов; здійснювали переведення тих, хто відбував покарання у виді позбавлення волі та допустив порушення режиму в ізоляторі; визначали вид робіт або звільняли від таких.

Проте детальний аналіз цього нормативного акта свідчить, що насправді частка представників громадськості в розподільчих комісіях була мінімальною. Усі члени комісій, як правило, були представниками трудящих, висунутими на керівну або громадську роботу в радянських органах, а обов'язкові члени представлені здебільшого органами виконавчої, судової влади, лікарем та співробітником культурно-просвітнього відділу місця позбавлення волі. Якість роботи розподільчих комісій була під постійним контролем центральних органів управління місцями позбавлення волі. Так, лише впродовж 1920 р. НКЮ УСРР видано три циркуляри, метою яких було вдосконалення роботи цього органу контролю пенітенціарної системи. Циркуляри ще більше розширили й так невиправдано великі, що виходять за межі статусу громадського об'єднання, повноваження розподільчих комісій. По суті, підміняли адміністрацію місць позбавлення волі й втручалися в діяльність судових органів. Утім, контрольні повноваження насправді були слабкими, розподільчі комісії не могли втручатися й контролювати ведення тюремного господарства, стежити за облаштуванням і харчуванням засуджених, приймати рішення щодо управління тюремними установами, виховного процесу тощо. Проте, незважаючи на це, більшість сучасних дослідників все ж таки відносять розподільчі комісії до суб'єктів громадського контролю за діяльністю пенітенціарної системи [13]. На нашу думку, розподільчі комісії можна віднести до суб'єктів змішаного державно-громадського контролю з перевагою держави,

або говорити про особливу історичну форму участі радянської громадськості під час контролю місць позбавлення волі.

Зменшення функцій розподільчих комісій пов'язано з прийняттям КК УСРР 1922 р. Зауважимо, що КК не лише визначив перелік кримінальних покарань, а й порядок їх відбування та окреслив у загальних рисах систему органів управління й контролю за виконанням вироків у виді позбавлення волі та примусових робіт. Центральним керівним і контролюючим органом кодексу визнав виправно-трудоувідділ НКЮ УСРР та його органи на місцях, що повинні здійснювати своє керівництво через губернські розподільчі та спостережні комісії, які створювалися при окремому місці ув'язнення. КК УСРР 1922 р., залишивши розподільчі комісії в структурі управління системою виконання покарань, як їхні факультативні органи додав спостережні комісії. У сукупності розподільчі та спостережні комісії мали виступати як органи громадського, а саме радянського контролю за виконанням покарань у виді позбавлення волі в новій державі.

3 січня 1923 р. до КК УСРР 1922 р. внесено зміни щодо передачі центрального управління системою виконання покарань у виді позбавлення волі та примусових робіт до складу НКВС УСРР, яке він продовжував здійснювати через розподільчі та спостережні комісії на місцях [6, с. 538–539]. Згідно з положенням про НКВС УСРР у складі цього державного правоохоронного органу 20 вересня 1924 р. було створено виправно-трудоувідділ, який мав безпосередньо управляти місцями позбавлення волі й керувати діяльністю розподільчих і спостережних комісій.

Розвиваючи положення КК УСРР 1922 р. щодо правової регламентації функціонування розподільчих та спостережних комісій, у 1923 р. НКВС прийняв Тимчасове положення й Інструкцію, згідно з якими компетенція спостережних комісій зберігала допоміжний характер розподільчих комісій. Попередньо, з подальшим повідомленням у розподільчу комісію вони розподіляли засуджених за категоріями відповідно до їх психічного та фізичного стану з визначенням виду робіт або без такого. Спостережні комісії надавалося право звертатися з клопотаннями й поданнями до губернської розподільчої комісії з таких питань: про переведення позбавлених волі до іншої ВТУ в межах губернії; про надання відпусток особам, що виправляються, про подальшу ізоляцію суспільно небезпечних осіб, після відбуття ними визначеного судом покарання, а також про продовження строку позбавлення волі; про дострокове зняття суворої ізоляції та повне умовно-дострокове звільнення позбавлених волі. До контрольних повноважень спостережних комісій належали: перевірка законності й обґрунтованості заходів впливу стосовно осіб, які порушують режим місць позбавлення волі,

повідомлення про виявлені недоліки в губернську розподільчу комісію. Остаточні рішення за всіма питаннями виносили розподільчі комісії самостійно або через судові та інші компетентні органи. Відповідно до Тимчасового положення єдиною формою роботи спостережних комісій були їх засідання. Згідно із цією інструкцією, було ліквідовано громадські основи в діяльності спостережних комісій, адже вона складалася з начальника місця позбавлення волі, як голови, і членів комісії: народного судді, завідуючого культурно просвітницькою роботою пенітенціарної установи й лікаря. Представники громадськості були відсторонені від участі в роботі комісій.

Питання про недопустимість подібного становища не раз порушували у зв'язку з обговоренням проекту Пенітенціарного кодексу, що запропоновано на розгляд Раднаркому УСРР НКВС у серпні 1924 р. У Загальних положеннях кодексу пропонувалося з метою успішної боротьби зі злочинністю й запобігання рецидиву виправно-трудоу систему республіки доповнити установами, які надавали б різні види допомоги звільненим із місць позбавлення волі. А право переведення відповідно до ступеня виправлення засудженого передати спостережним комісіям при окремих місцях позбавлення волі. Проте автори проекту знов недооцінили значення цього органу, а правовий статус спостережних і розподільчих комісій визначався лише в передостанніх розділах проекту. Їх детальний аналіз дає змогу констатувати, що громадськість, як і в раніше прийнятих нормативних актах, представлено мінімально, зокрема, склад спостережних комісій пропонувалося доповнити представниками профспілкових органів, а до складу розподільчих комісій включити представника губернського відділу робітничо-селянської інспекції та членів комітету допомоги засудженим та звільненим із місць позбавлення волі.

У 1924 р. на II Всеросійському з'їзді працівників пенітенціарних установ у Москві основним питанням дискусії стало розширення участі громадськості в проведенні виправно-трудоу політики в державі. Зауважено, що успіхів у перевихованні засуджених можна досягти, якщо вдасться залучити широкі верстви громадськості до цього важливого питання.

Підсумки семирічної практики й нормотворчої діяльності радянської влади в Україні в пенітенціарній сфері, зокрема, можливостей використання "трудящих мас" у виправленні та перевихованні засуджених юридично закріплені у Виправно-трудоу кодексі УСРР 1925 р., прийнятому II сесією ВУЦВКА IX скликання 23 жовтня 1925 р. Кодекс закріпив основні принципи нової виправно-трудоу політики, вніс ідентичність у практику реалізації її вимог, узагальнив практику діяльності місць ув'язнення за післяреволюційний період, відобразив зміну цілей і завдань виправно-трудоу

права в нових умовах. У ньому отримали законодавче закріплення питання контролю громадськості радянської системи виконання покарань його мета та завдання.

Висновки. Історико-правовий аналіз організаційного та юридичного оформлення участі громадського контролю у виправно-трудоу системі в перші роки радянської влади в Україні показав, що у державі було запропоновано нове бачення місця громадськості у виконанні кримінальних покарань, зокрема, декларувалося встановлення контролю трудящих мас. До Кримінального кодексу УСРР введено такі форми громадського контролю, як: громадський осуд, навіювання, оголошення під бойкотом. Радянська влада намагалася упорядкувати й підкорити єдиним ідеологічним принципам участь громадськості в контролі за діяльністю установ і органів із виконання кримінальних покарань. З цією метою вимагалось створити єдину систему громадських організацій, які постійно здійснювали б контроль за діяльністю виправно-трудоу системи, за роботою окремих її складових, таких, що сприяли б забезпеченню виправного процесу, вирішенню проблем матеріально-побутового характеру. Основними формами громадського контролю стали розподільчі та спостережні комісії. Здавалося б, радянський період надавав приватним ініціативам більше можливостей, але, на жаль, громадський контроль залишався затиснутий державним і не створював справжньої альтернативи на практиці. Особливо багатостраждальними виявилися товариства та спостережні комісії, що були перетворені радянською владою, так би мовити, на "особливий державний департамент".

Список використаної літератури

1. Жарый В. Д. Исправительно-трудоу законодательство Украины в первые годы советской власти / В. Д. Жарый // Исправительно-трудоу учреждения : бюллетень Всесоюзного НИИ МВД СССР. – 1982. – № 19. – С. 71-73.
2. Фролов Ю. О. Развитие виправно-трудоу права в Україні у перші роки радянської влади / Ю. О. Фролов. – Київ, 1960. – 28 с.
3. Афоничкин С. Н. Организация сотрудничества исправительных учреждений уголовно-исполнительной системы с общественными объединениями : дис. .... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Сергей Николаевич Афоничкин ; Академия управления МВД России. – Москва, 2003. – 228 с.
4. Митрофанов Г. История Русской православной церкви. 1900–1927 : монография / Г. Митрофанов. – Санкт-Петербург : Статис, 2002. – 443 с.
5. Проект основных положений Устава о лицах, содержащихся под стражей от 16 мая 1919 г. // Хрестоматія з історії пенітенціарної системи України / упор. Г. О. Радов, І. І. Резнік. – Київ : Говард Пресс, 1998. – Т. 2. – Ч. 1. – С. 71-84 .

6. Борьба с преступностью в Украинской ССР (1917–1967) : в 2 т. / сост. П. П. Михайленко. – Київ : Министерство охраны общественного порядка, 1966. – Т. 1: 1917–1925. – 832 с.
7. Руководящие начала по уголовному праву РСФСР. Постановление Наркомюста РСФСР от 12 декабря 1919 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr7311.htm>.
8. Шишов О. Ф. Руководящие начала по уголовному праву РСФСР 1919 года – памятник советской уголовно-правовой мысли / О. Ф. Шишов // Правоведение. – 1980. – № 3. – С. 83–88.
9. Кримінальний кодекс УСРР (1922 р.) // Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. : навч. посіб. для студ. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Д. Гончаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Ін Юре, 2000. – Т. 2: лютий 1917–1996 / уклад. В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький. – С. 185–191.
10. Пальченкова В. М. Спостережні комісії як форма контролю за діяльністю пенітенціарної системи в Російській імперії наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. XIX ст. / В. М. Пальченкова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. – 2012. – Спец. вип. № 1 (60) "Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю". – С. 92–99.
11. Наташев А. Е. Наблюдательные комиссии и их роль в осуществлении советского исправительно-трудового права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. Е. Наташев. – Москва, 1962. – 22 с.
12. Об организации распределительных комиссий // Сборник нормативных актов по советскому исправительно-трудовому праву (1917–1959 гг.): История законодательства / сост. П. М. Лосев и Г. И. Рагулин. – Москва : Юридическая литература, 1959. – 359 с.
13. Зубарев С. М. Теория и практика контроля за деятельностью персонала пенитенциарной системы / С. М. Зубарев. – Москва : Юрайт-Издат, 2006. – 333 с.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2015.

Пальченкова В. М. "Новые" и "старые" формы участия общественности в деятельности пенитенциарной системы в первые годы советской власти в Украине

Изучены малоизвестные памятники права первых лет советской власти в Украине. На основе их анализа определены теоретические подходы к формам участия общественности в деятельности пенитенциарной системы и показана их практическая реализация в период с 1917 по 1925 гг.

Ключевые слова: Исправительно-трудовой кодекс, общественный контроль, Пенитенциарный кодекс, общество, трудящиеся массы.

Palchenkova V. "New" and "Old" Forms of Public Participation in the Activities of the Penitentiary System in the Early Years of the Soviet Regime in Ukraine

Little-known law works of the first years of the Soviet power in Ukraine are studied in this research. The basic theoretical approaches to forms of public participation in activity of the penitentiary system are found based on their analysis, and is showed their practical implementation in the period from 1917 to 1925. Historical and legal analysis of the organizational and legal registration of the participation of public control in a labor system in the first years of the Soviet power in Ukraine showed that the country was offered a new vision of public role in the execution of criminal penalties under the control of the working class. However, despite the desire of radical change in the entire penal system, in the early stages of the new legislation, the reforms were carried out taking into account the progressive ideas, which were produced by the penitentiary science in pre-revolutionary period, using the experience of the practitioners in penitentiary system of the Russian Empire and foreign countries. In practice, the question of the use of the public to exercise oversight functions in relation to the practice of punishment was approached selectively: some forms of control after the penitentiary system by some members of the society were rejected by the Soviet regime as being inconsistent and contrary to the Bolshevik ideology. In particular, the Society of Trustees which took care of prisons ceased its activity, gradually church was "weaned" from participation in the prison system. Along with the elimination of some forms of public control over the penitentiary system the Soviets offered its vision of the place of workers in the penalties. In the Criminal Code of the Ukrainian SSR were introduced such forms of public control as public condemnation, suggestion, the boycott announcement. The Soviet authorities tried to organize and conquer the only ideological principles of public participation in monitoring the activities of the institutions and bodies of execution of criminal penalties. For this purpose, it was required to create a unified system of public organizations that have performed consistent control of the activities of corrective labor system, the work of some of its components, such that would help ensure corrective process, solving problems of material and domestic nature. The main forms of public control of the penitentiary system in the 1920-ies were the distribution and supervisory commissions. That observation commission found its further development and had new qualitative features in the second half of the twentieth century and is the main form of public control of the penitentiary system in modern Ukraine. It would seem that the Soviet period provided private initiatives, more opportunities, but unfortunately, they remained clamped by state and did not constitute a real alternative in practice.

Key words: corrective labor code, social control, penal code, society, labor community.